

Historia badań językoznawczych. IV. Różnorodność i zmiana w języku.

Tezy. 1. Obok wcześniej omówionej naturalności faktu, że wyrażenia są obce materialnie w stosunku do tego, do czego się odnoszą, tzn. obok faktu ich tzw. konwencjonalności lub arbitralności (w wąskim sensie), za naturalne należy uznać powszechnie znaną **różnorodność** *langues* (a także lokalnych czy idiolektalnych wariantów *langues*) oraz mniej widoczną **powolną zmienność** *langues* w czasie.

Przyczyna jest cały czas ta sama: jest nią poznawcza natura (podstawowego zrębu) j. Ta wymaga *stałej* korelacji wyrażen z wiedzą uzyskiwaną w skończonym, ograniczonym życiu organizmów uzdolnionych mocą Boga do *wiedzy o wiedzy* (to ta wiedza pozwala im na panowanie nad *alternatywami*, a jest ona właśnie dostępna tylko dzięki *medium* w postaci wyrażen, z ich perceptybiliami). Nie ma to nic wspólnego z Saussurowską ideą całkowicie swoistego *hocus pocus*, spadającego jak gdyby z nieba, odizolowanego od całej reszty życia *organizmów*; tym bardziej z mitami tego typu, co mit o „wieży Babel”, autentycznie podtrzymywanymi przez niektórych myślicieli starożytnych i średniowiecznych, innych niż świątli Ojcowie Kościoła [ale por. nawet pewne zdania u św. Augustyna)].

2. Języki dobrze wyodrębnione mogą obejmować znaczną liczbę podstawowych wyrażen stanowiących przekształcenia wcześniej istniejących zbiorów wyrażen (współ)konstituujących języki przodków właściwej ludności, w ostateczności — jednego takiego „prajęzyka” (por. j. romańskie z prajęzykiem w postaci łaciny [literackiej]). Stąd możliwy przedmiot badań porównawczych **genealogicznych**. Wyjątkowość tezy o „monogenezie” j.-ów.

3. Wspólne rysy **funkcjonalne i techniczne** j.-ów pozwalają na badania porównawcze **typologiczne** (przy wielości badanych j.-ów) lub **konfrontatywne** / kontrastywne (taksonomiczne; zasadniczo w odniesieniu do par j.-ów).

4. Możliwość **substytucji komunikacyjnej** wyrażen z różnych j.-ów w tekstach prowadzi do ustaleń będących wynikiem osobnych badań **konfrontatywnych przekładowych**.

5. Zmiany zachodzące w j-ach mają do pewnego stopnia charakter regularny; to pozwala na rozwijanie **teorii zmian językowych**.

Ad 2. Prymitywna etymologia starożytna, średniowieczna. Początki porównania genealogicznego j.-ów grupy tureckiej w średniowieczu. Początki j.-znawstwa porównawczego europejskiego: w w. XV-XVI; Scaligerowie. (XVII-)XVIII w.: Leibniz; ustalenia dot. j.-ów ugrofińskich - Gyarmathi; początki wiedzy o j-ach indoeuropejskich – Jones. W. XIX: rozkwit j.-znawstwa genealogicznego, zwłaszcza indoeuropejskiego oraz etymologii; Bopp, Rask, Grimm i wielu in.; Schleicher: „drzewo genealogiczne”; teoria „falowa” Schmidta; Schuhardt; młodogramatycy. Podstawowa teoria: regularne odpowiedniości fonetyczne przy ich obojętności dla znaczenia: Pott (także wcześniejsze domysły). W. XIX-XX: ujęcia strukturalistyczne; Meillet, Kuryłowicz; geografia lingwistyczna (Gilliéron); szkoła lingwistyki arealnej (zwłaszcza Włosi: Ascoli, Bartoli i in.; etymologia: Pisani).

Ad 3. 4. Klasyfikacje typologiczne j.-ów w w. XIX (Schlegel, Humboldt, Schleicher, Misteli i in.). Rozkwit badań typologicznych i konfrontatywnych w II poł. XX w. i jego trwająca kontynuacja. W zakresie typologii m.in.: Greenberg; Comrie; H. Andersen; Shopen, szkoła australijska; Uspenskij; szkoła petersburska: Cholodowicz, Chrakovskij i in.

Przykłady badań konfrontatywnych: anglistyczny ośrodek poznański (Fisiak: PSiCL); przekładowych: Catford, Snell-Hornby i wielu in.

Ad 5. Zmiany fonetyczne / fonologiczne: nie drogą nieświadomych minimalnych zmian fizjologicznych, lecz w drodze **substytucji** pokrewnych artykulacji – przy **przejmowaniu** języka lub jego elementów od innych (pod)wspólnot, w warunkach oddziaływania różnych wzorców, z wpływem okoliczności socjologicznych (np. prestiżu). Tzw. prawa dźwiękowe (od przełomu w. XVIII-XIX, poprzez zwłaszcza szkołę młodogramatyczną, do zaawansowanych teorii współczesnych, np. H. Andersena). Wpływ częstotliwości użycia na zakłócenia praw dźwiękowych: Mańczak.

Zmiany analogiczne – w oparciu o „wyrównywanie” do wzoru proporcji. Paul; Baudouin de Courtenay, de Saussure; Kuryłowicz.

Zmiany funkcjonalne – również przy uleganiu różnym wzorcom społecznym. Rozszerzanie, zwięzanie (znaczeniowe; pragmatyczne / stylistyczne). Bréal. Meillet. Bally.